

med länsarkivaren i Visby Birger Lundberg i år fortsat med *Andra Samlingen*. Som den første er den en hyldest til en landsarkivar (i dette tilfælde Gustaf Clemensson i Göteborg), og rummer den en række bidrag hovedsagelig vedrørende landsarkivernes indhold. Af interesse for dansk historie kan nævnes stykket om Båhuslens ældste kirkeregnskaber fra ca. 1600 og oplysningerne fra Malmø stadsarkiv. Mere almen interesse har de to bidrag, henholdsvis af tidligere rigsarkivar Bertil Boëthius og af udgiveren Sten Engström, med polemikken om arkivskema og signering af arkivalier, samt rigsarkivar Ingvar Anderssons afhandling om »Folkkrörelserna och deras arkiv«. Med grund peger I. A. her på den store interesse, som navnlig sociologien har i, at »folkkrörelserna« (arbejderbevægelse, afholdsbevægelse osv.) sørger for en omhyggelig opbevaring af kilderne til deres historie. Også erhvervsarkivernes betydning belyses i flere af bidragene.

H. H.-I.

Skønt Sverige i op mod halvandet hundrede Aar har levet i fortsat og temmelig uforstyrret Fred, har svensk og svensk-finsk Historieforskning gennem mere end en Menneskealder vedvarende beskæftiget sig stærkt med Landets udenrigspolitiske Forhold. Det begyndte med Haralds', Löfgrens og Lundquists Disputater, Sam Clasons Artikel i Sv. H. T. 1914 og Hallendorffs »Illusioner och verklighet« fra samme Aar. Palmstierna: »Sverige Ryssland och England 1833—55« (1932), C. M. Runeberg: »Sveriges politik under Krimkriget« (1934) og Sven Eriksson: »Svenskt diplomati och tidningspress under Krimkriget« (1939) fulgte. Senere kom Stenberg: »Sverige-Norges skandinaviske allianspolitik 1863« (1943) og Holmberg: »Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt« (1946). Værker som Alma Söderhjelm og C. F. Palmstierna: »Oscar I« (1944) og Olle Gasslander: »J.A. Gripenstedt« (1949) spænder ogsaa over disse Omraader. Endelig foreligger fra de sidste Aar: Hans Lennart Lundh: »Från skandinavism till neutralitet« (1950) og Erik Gullberg: »Tyskland i svensk opinion 1856—71« (1953). Man lægger uvilkaarligt mærke til, hvorledes Emnevalget har forskudt sig i Tid. De førstnævnte Disputater behandler den svenske Udenrigspolitik under Tre-Aars-Krigen 1848—50, derpaa ligger Tyngdepunktet i Krim-Krigens Periode, senere samler Interessen sig om Skandinavismen og de nordiske Allianceforsøg; nu har Lundh og Gullberg fort deres Fremstillinger og Undersøgelser op til 1870. Paa en Maade brydes denne Linje med det allernyeste Bidrag til Emnet: Einar Hedin har med »Den skandina-

viska Alliansfrågan 1857—1863» (1953) grebet lidt tilbage i Tiden; det er de allerede nævnte Alliancebestræbelser, *hans* Studier og Interesse samler sig om.

Baade *Hans Lennart Lundhs* og *Erik Gullbergs* Bøger er Disputatser. De bærer Mærke heraf. De to Forfattere har saa ojetsynligt bestræbt sig for at faa det mest mulige af deres Undersøgelser med. De har umiskendeligt været omfattende, dybtgaaende og samvittighedsfulde. Ingen Forsker, som beskæftiger sig med samme Tidsafsnits Historie vil gaa i Rette med dem for, at de har fremlagt deres Resultater; man faar et Mylder af nye og tit værdifulde Enkeltoplysninger. Men Fremstillingen tynges, Kompositionen svækkes herved. Det gælder navnlig Gullberg. Den nødvendige politiske Ramme om Opinionsudtalelserne bliver mange Gange til en — ganske vist ujævn — Redegørelse for selve Begivenhedsforløbet. Det gælder f. Eks. udpræget om Kapitlet: »Allianstanker«, medens et følgende om »Nationalitetstankens öde« er ganske anderledes rigtigt anlagt. Forskeren har ikke kunnet nægte sig at fremføre sine Fund.

Fra almindeligt historisk Synspunkt er Lundhs Arbejde det interessanteste. Hans Afsnit om den storpolitiske Udvikling som Baggrund for Begivenhederne viser paaskønnelsesværdigt Kendskab til europæisk Historie og virker heldigt, men de falder lidt langelige. Hans Blik for den skandinaviske Udviklingsgang i Aarene efter 1864 er skarpt og rigtigt, og hans Redegørelse for Stillingen og Mulighederne i 1865—66 særdeles god. Hvad man standser ved er i Grunden Behandlingen af selve det Problem, der har givet Bogen dens Titel: »Från skandinavism till neutralitet«. Han paapeger, at Vestmagternes Gesandter i Stockholm antyder att någonting principiellt nytt vunnit insteg i svenskt utrikespolitisk tänkande med Neutraliteten 1866 (S. 100); han tvivler iøvrigt selv lidt om Rigtigheden heraf, og Anmelderen vil afgjort støtte ham i denne Tvivl. Den officielle svenske Udenrigspolitik fulgte en Neutralitetslinje gennem hele Perioden, efterhaanden med mere passiv Indstilling. Oscar I stod paa samme Standpunkt under Krim-Krigens første Afsnit og formaaede ikke eller blev ikke færdig til at aktivisere sin Optræden under de senere; de skandinaviske Allianceforsøg var en Kongepolitik, som Manderström paa et bestemt Tidspunkt nærmest modstræbende gik med til, alt sammen noget personligt, episodisk, isoleret. Om et virkeligt Skifte, tidsmæssigt eller principiellt, kan man sikkert ikke tale. I øvrigt kun en kritisk Enkeltbemærkning til det smukke Arbejde: Forfatteren siger angaaende Prag-Fredens § V: ingenting om att folkomröstningen skulle försiggå i fria former — Det hedder dog: par un vote

librement émis. Naturligvis er dette vagt, men dog noget i den angivne Retning¹.

Arkivar *Einar Hedins* Arbejde er af en anden Karakter end de to ovenomtalte. Det er en bestemt afgrænset, stringent og grundig gennemført Undersøgelse af et Specialspørgsmaal. Han har begyndt sine Forstudier langt tilbage i Tiden, men har, som han skriver i sit Forord, haft nogen Tvivl angaaende Tilraadeligheden af en literær Udformning i Betragtning af den Behandling, Emnet allerede har været Genstand for i en Række nyere Værker. Imidlertid er der ingen Tvivl om, at Hedins Bog nok skal hævde sig ogsaa under de nuværende Forhold; det er en meget fyldig, vel dokumenteret Fremstilling af Begivenhederne navnlig i 1863, der underbygger Forstaaelsen. Noget væsentlig nyt rummer den ikke; Forfatteren har haft Adgang til hele Vedels »Fremstilling af Danmarks Udenrigspolitik 1858—64« og har vistnok udnyttet Brevvekslingen mellem Sibbern og Stang omhyggeligere end tidligere Forskere, men Fortjenesten ligger hovedsagelig i den grundige Behandling.

Spørgsmaalet, Einar Hedin reder ud, er paa én Gang snævert og meget vidt. Selve Allianceforhandlingerne vedrører kun Danmark og Sverige-Norge, men deres Gang bestemmes i høj Grad af det dansk-tyske Mellemværendes Udvikling. Forfatteren kender den skandinaviske Side til Bunds, men synes mindre sikker, hvor han kommer ind paa det evige Spørgsmaal om Hertugdømmerne.

Interessant og virkelig original er Einar Hedins Fremstilling af Manderströms og Henning Hamiltons förhållande till Danmark ligesom hans Vurdering af førstnævnte ved Slutningen af Bogen; den kommer sikkert Virkeligheden adskilligt nærmere end den Opfattelse, der hidtil har været gængs paa den anden Side Sundet².

Omtrent samtidig har Einar Hedin offentliggjort en kortere Afhandling: Sverige-Norge och Preussen 1860—63. Projekt till Danmarks delning³. Ogsaa her er Hovedpunkterne kendte: de to »Følere«, der henholdsvis i Vinteren 1860—61 og 1863—64 udtraktes fra Berlin om en Deling, men Forfatteren har fremdraget Enkeltheder og skabt Sammenhæng vedrørende disse diplomatiske

¹ A propos Kritik: Den engelske Udenrigsminister John Russel og den preussiske Understatssekretær Thiele skrev respektivt ikke deres Navne Thiele og Russel som Lundh gør det. — Den »Kriegszeitung«, der omtales S. 313¹ hos Gullberg, er dog vistnok Kreuzzeitung.

² Se dog ogsaa Tor Berg: Manderströms efterlämnade papper i *Donum Boëthianum* (1950).

³ Denne som det større Arbejde publiceret i *Kungl. Vitterhets Historia och Antikvitetsakademiens Handlingar*, respekt. Del 80 (Historiska Studier I) og 81.

Manøvrer, navnlig fra preussiske Arkiver. Det afgørende er, at ikke blot Manderström, men ogsaa Kong Karl stillede sig absolut afvisende til disse Antydninger, Forøvrigt er det ikke altid klart, hvad der egentlig sigtes mod: En Deling af den danske Helstat 3: Slesvigs Deling eller en Deling af Kongeriget Danmark. Det Materiale, Fremstillingen bygger paa, er væsentlig tysk, men Sagen har selvsagt ogsaa en anden Side: De øvrige Stormagters Holdning til Tanken. Napoleon III var absolut ikke afvisende, og hans Drøftelser med Dronning Victorias Ministre kan vi nogenlunde følge i engelske Arkiver; hvad der derimod foregik mellem Paris og Berlin har vi tilsyneladende kun Rygter og Antydninger om¹. For Resten vrimlede det med den Slags Projekter i Samtiden; der taltes f. Eks. ogsaa om en Deling af Skandinavien mellem Preussen og Rusland og en Udvidelse af Frankrig til Rhinen med Indlemmelsen af Hannover og Mecklenburg i Preussen².

Som ovenfor omtalt blev den svenske Neutralitetspolitik i Aarenes Løb mere og mere passiv, men navnlig Manderström opgav aldrig sine Bestræbelser for, at Sverige skulde være med i Magternes Raad og lade sin Stemme lyde i den europæiske Koncert, navnlig i det dansk-tyske, men ogsaa i det polske Spørgsmaal. Det er Mindelser fra Storhedstiden. Men derved kom der stadig, trods den fortsatte Fred, en vis Bevægelighed og Handlelyst over svensk Udenrigspolitik, saa den stadig tiltrækker sig Historikernes Interesse.

Erik Møller.

Med opdyrkningen af den økonomiske historie er den række af bidiscipliner, der er historikerens stadige plage, blevet endnu længere. En vigtig plads indtager her bogholderiets historie. Hverken for Danmarks eller udlandets vedkommende foreligger der imidlertid en tilfredsstillende litteratur om dette emne, og der kan derfor være grund til at henlede opmærksomheden på den svenske bogholderiekspert Nils Västhagens værk *Inkomst- och utgiftsbegreppen i förvaltningsbokföring och affärsbokföring* (Lund 1950. 669 sider).

V.s fremstilling koncentrerer sig om de problemer, der knytter sig til indkomst- og udgiftsbegreberne i moderne bogholderi, og det er således især for samtidshistorien, den har værdi. Men også for studiet af tidligere tidsrum påkalder bogen dog interesse. Navnlig gælder dette del I, som behandler forvaltningsbogføringens

¹ Se min Afhandling i »Scandia» XXII.

² Aus dem Leben Th. v. Bernhards II, 14.